

УДК 343.8+165.611

С.В. ЗЛИВКО, Чернігівський юридичний коледж Державного департаменту України з питань виконання покарань

ТЕОРЕТИЧНІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ УЧАСТІ ДЕРЖАВНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Ключові слова: Державна кримінально-виконавча служба України, державні та громадські інституції, взаємодія установ та органів

Подальший державний розвиток України обумовлює необхідність удосконалення державної політики у сфері діяльності правоохоронних органів. Державна кримінально-виконавча служба України – це невід’ємна складова системи діяльності держави в сфері боротьби зі злочинністю. Проте, на теперішній час, за своєю організацією та діяльністю установи та органи цієї служби не в повній мірі відповідають вимогам щодо соціально-політичної, економічної та криміногенної ситуації в Україні. Існуючий комплекс проблем певною мірою обумовлений недостатньою науковою розробкою з позицій управління та адміністративного права, тому актуальність дослідження зумовлена: по-перше, необхідністю аналізу положень чинного законодавства щодо діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України, виявлення проблемних та недостатньо врегульованих питань правового і організаційного забезпечення такої діяльності; по-друге, необхідністю розкриття організаційно-правових засад взаємодії установ та органів означеної служби з різними інституціями громадянського суспільства та держави; по-третє, необхідністю

розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення діяльності установ та органів Державної кримінально-виконавчої служби України.

З розвитком держави відбувалося становлення її науки, в тому числі у сфері управління спеціальною службою у сфері виконання покарань. З-поміж сучасних українських праць, можна виділити наукові здобутки Г.О. Радова, Р.А. Калюжного, С.Я. Фаренюка, І.С. Сергеева, В.А. Львовичкіна, О.Б. Пташинського, А.Х. Степанюка, В.П. Петкова, А.О. Галая, С.К. Гречанюка, І.Г. Богатирьова та інших вчених.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу вітчизняного законодавства, а також норм міжнародних документів у пенітенціарній сфері та у сфері захисту прав людини, їх застосування у практичній діяльності спеціальних установ по виконанню кримінальних покарань у виді позбавлення волі, розкрити організаційно-правові та управлінські засади й особливості участі державних та громадських інституцій у діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України і виробити пропозиції щодо їх удосконалення. Новизна статті полягає у визначенні взаємодії органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України з державними органами та недержавними організаціями як беззупинного динамічного процесу ділового співробітництва, що відбувається на тактичному, оперативнотактичному та організаційному, або організаційно-управлінському рівнях.

У філософії поняття “взаємодія” визначається як філософська категорія, що відображає процеси впливу різних об’єктів один на одного, їхню взаємну обумовленість, зміну стану. Взаємодія виступає як інтегруючий фактор, за допомогою якого відбувається об’єднання частин у визначений тип цілісності. Взаємодія є істотним методологічним принципом пізнання природних і суспільних явищ [1, с.81].

У зв’язку з цим можна констатувати, що взаємодія виступає інтегруючим фактором об’єднання органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України і державних та недержавних структур в деяку цілісну систему, що у процесі функціонування змінюється у порівнянні з первинним станом. Така

система існує, коли діє, точніше - взаємодіє. Отже, взаємодія передбачає динамічність взаємодіючих суб'єктів і системи в цілому. Таким чином, можна припустити, що взаємодія – це певний вид взаємозв'язку суб'єктів, які вирішують єдині або спільні задачі і проявляється у їх спільній або узгодженій діяльності.

Сутність взаємодії - це взаємозв'язок суб'єктів. Зробивши таке припущення, необхідно визначити деякі категорії, що безпосередньо стосуються діяльності кримінально-виконавчих установ щодо досягнення визначених законодавцем цілей.

Питання “цілі” притаманне кожному діяльно управлінському органу. Діяльність завжди характеризується такою рисою, як цілеспрямованість. Вона спрямована на досягнення поставленої цілі відповідно вимогам, які необхідні для реалізації [2, с.37].

В науці управління під ціллю розуміється ідеальний або бажаний стан об'єкта управління [3, с.272]. Відповідно, на досягнення такого стану і зорієнтована вся управлінська діяльність.

Однозначно, що діяльність установ Державної кримінально-виконавчої служби України спрямована на досягнення загальної мети кримінального покарання, яка зазначена у ст.50 Кримінального кодексу України, тобто “покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами” [4, с.33]. Тобто, задачами кримінально-виконавчих установ є організація не лише каральної, але також і перетворювальної (виправлення) та забезпечувальної (спеціальне та загальне попередження) діяльності.

Проаналізувавши зарубіжні нормативно-правові акти кримінально-правового характеру, можна зробити висновки про те, що в багатьох країнах цілі кримінального покарання взагалі не розкриваються, а визначається лише перелік видів покарань, і розкриваються деякі умови їх виконання [5-8].

Таким чином, можна зробити висновки про те, що позиція, яка передбачена у Кримінальному кодексі України щодо визначення цілей покарання в цілому відповідає зарубіжним положенням призначення покарання і

може виступати в якості методологічних засад для побудови діяльності спеціальних органів та установ по виконанню кримінальних покарань.

При розгляді організації спеціально-попереджувальної діяльності в контексті організації взаємодії установ Державної кримінально-виконавчої служби України з державними органами та недержавними структурами, необхідно відзначити, що: реалізація профілактичних заходів в повній мірі не можлива без взаємодії з різними організаціями, що наділені піклувальними функціями, або функціями сприяння розвитку кримінально-виконавчих установ; розкриття злочинів та інших правопорушень організується при взаємодії з правоохоронними органами.

Отже, взаємодія з деякими державними та громадськими інституціями є необхідною складовою організації ефективної діяльності кримінально-виконавчих установ щодо проведення спеціально-попереджувальних заходів.

З точки зору науки управління, означені суб'єкти взаємодії є підсистемами більш загальних систем. Під системою більшість авторів розуміють єдність взаємозалежних елементів, кожний з яких виконує свої функції, що сприяють досягненню загальної мети [9, с.5]. Так, якщо вести мову про взаємодію органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України, то вони є складовою частиною (підсистемою) конкретного відомства (Державного департаменту України з питань виконання покарань). Якщо ж суб'єкти взаємодії представляють різні відомства та недержавні формування, то вони входять у єдину систему органів, організацій, які безпосередньо або опосередковано здійснюють боротьбу зі злочинністю, або займаються профілактикою, попередженням вчинення злочинів, тобто складають її підсистему.

Організація взаємодії по своїй суті є управлінською діяльністю, а точніше соціальним управлінням. Соціальне управління - це науково-аргументований вплив суб'єктів управління на суспільну систему, для того, щоб зорієнтувати її на реалізацію поставлених перед нею задач та цілей. Вплив може спрямовуватися, у залежності від ситуації, що склалася

на упорядкування системи, її стабілізацію або переведення в інший стан, а здійснюється він за допомогою належної організації і координації діяльності людей, виходячи з результатів обробки інформації, що характеризує рух системи [10, с.29].

Розглядаючи взаємодію органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України і державних, і недержавних структур з позиції його нормативно-правового регулювання, необхідно звернути увагу на такі найважливіші моменти:

По-перше, основний нормативно-правовий акт, що регулює всі методологічні та організаційні аспекти діяльності установ та органів Державної кримінально-виконавчої служби України – Кримінально-виконавчий кодекс України [11] не містить прямовизначених форм взаємодії.

По-друге, у даний час в цілому значно розширена правова (законодавча) база взаємодії розглядаємих суб'єктів - Закони України "Про зайнятість населення" [12], "Про адміністративний нагляд за особами особами звільненими з місць позбавлення волі" [13] та інші.

По-третє, аналіз відомчих актів Державного департаменту України з питань виконання покарання показав, що не існує жодного нормативно-правового акту, який передбачав би організаційні засади та порядок здійснення взаємодії з державними органами та недержавними організаціями з метою здійснення вправного впливу на засуджених.

З позиції законодавця взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, благодійними і релігійними організаціями є одним з основних принципів діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України (п.7 ст.2 Закону України "Про Державну кримінально-виконавчу службу України"). Щодо безпосередньої організації взаємодії, то означений нормативний акт констатує, що: "Державна кримінально-виконавча служба України взаємодіє з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями відповідно до законодавства". Знову ж таки не визначаючи організаційних засад такої взаємодії.

Як справедливо відзначає А.О. Галай, діяльність працівників установ виконання покарання не зводиться лише до управління, організації, керівництва закладом чи процесом виконання покарання, це передусім багатовекторна творча нестереотипна діяльність, яку неможливо обмежувати виключно управлінською сферою [14, с.8].

Підводячи підсумок, слід зазначити, що взаємодія органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України з державними органами та недержавними організаціями, представляє по своїй суті беззупинний динамічний процес ділового співробітництва і проходить в певних визначених формах відповідно до поставлених цілей і задач.

Кінцевими результатом взаємодії є досягнення цілей, які стоять перед покаранням взагалі і перед пенітенціарною діяльністю зокрема, тобто виправлення і ресоціалізація засуджених, загальне та спеціальне запобігання вчинення злочинів. У конкретних випадках така участь може бути постійною, епізодичною або разовою.

У залежності від рівня взаємодіючих суб'єктів взаємодія має тактичний чи оперативний-тактичний і організаційний чи організаційно-управлінський рівні. Така взаємодія здійснюється відповідно до вимог чинного законодавства, а також відомчих та міжвідомчих нормативних актів, що регламентують діяльність органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України, державних органів і недержавних організацій, що, в свою чергу, складає нормативно-правову основу взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред. Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. -М.: Советская энциклопедия, 1993. -840 с.
2. Суворов А.Н., Аверин А.Н. Социальное управление. Опыт философского анализа. -М. «Мысль», 1984. -231 с.
3. Основы менеджмента: Учебник /Под ред. Д.Д. Вачугова. -М.: Высшая школа, 2003. -376 с.

4. Кримінальні кодекси України 2001 та 1960 років: порівняльні таблиці /Упорядн.: Є.В. Фесенко, Я.Є. Фесенко. –К.: Істина, 2001. –272 с.
5. Уголовный кодекс Австрии. -М.: ИКД «Зерцало-М», 2001. -144 с.
6. Уголовный кодекс Голландии. -СПб.: Изд-тво «Юридический центр Пресс», 2001. - 510 с.
7. Уголовный кодекс Дании. –СПб.: Изд-тво «Юридический центр Пресс», 2001. –230 с.
8. Уголовный кодекс Республики Польша. -М.: Тесей, 1998. -128 с.
9. Куракин Л.К., Хохлов А.В. Информационное обеспечение деятельности горрайорганов внутренних дел. Опыт системного анализа: Учебное пособие. -М.: Академия МВД СССР, 1982. -68 с.
10. Омаров А.М. Социальное управление. Некоторые вопросы теории и практики. -М.: Мысль, 1980. -269 с.
11. Кримінально-виконавчий кодекс України: Офіційне видання. -К.: Атіка, 2003. -75 с.
12. Закону країни «Про зайнятість населення» від 01.03.1991 р., № 803-ХІІ // ВВР України. –1991. -№ 14. -Ст.170.
13. Закон України «Про адміністративний нагляд за особами звільненими з місць позбавлення волі» від 1.12.1994 р., № 264/94-ВР // ВВР України. –1994. –№ 52. -Ст.455.
14. Галай А.О. Організаційно-правові засади формування та функціонування персоналу установ виконання покарання: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 /КІВС. –К., 2003. – 20 с.

Зливко С.В. Теоретичні організаційні та правові аспекти участі державних та громадських інституцій у діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України // Форум права. -2007. -№ 3. –С.104-107 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07zsvvsu.pdf>

На основі аналізу вітчизняного законодавства, а також норм міжнародних документів у пенітенціарній галузі та сфері захисту прав людини, їх застосування у практичній діяльності спеціальних установ по виконанню кримінальних покарань у виді позбавлення волі, розкриті організаційно-правові та управлінські засади й особливості участі державних та громадських інституцій у діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України і вироблені пропозиції щодо їх удосконалення.

***

Зливко С.В. Теоретические организационные и правовые аспекты участия государственных и общественных учреждений в деятельности Государственной уголовно-исполнительной службы Украины

На основе анализа отечественного законодательства, а также норм международных документов в пенитенциарной области и сфере защиты прав человека, их применения в практической деятельности специальных учреждений по исполнению уголовных наказаний в виде лишения свободы, раскрыты организационно-правовые и управленческие основы и особенности участия государственных и общественных учреждений в деятельности Государственной уголовно-исполнительной службы Украины и разработаны предложения по их усовершенствованию.

***

Zlivko S.V. Theoretical organizational and legal aspects of participation state and public institutions in activity of the State criminal-executive service of Ukraine

On the basis of the analysis of the domestic legislation, and also norms of the international documents in penitentiary areas and sphere of protection of human rights, their applications in practical activities of special establishments on execution of criminal punishments as imprisonment, are opened organizational-legal and administrative bases and features of participation state and public institutions in activity of the State criminal-executive service of Ukraine and offers on their improvement are developed.